

Nr 215.

Av greve **Spens m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.*

Alltsedan realskolan i Borås år 1908 utvidgades med en gymnasieavdelning, har intet högre statsläroverk inrättats i vårt land. I betraktande av folkmängdens ökning under de två följande decennierna och de berättigade krav på större möjligheter till högre skolbildning, som den kulturella och sociala utvecklingen i allmänhet och ej minst inrättandet av ett mycket stort antal kommunala mellanskolor sedan dess medfört, ha olägenheterna av denna restriktiva skolpolitik på många håll gjort sig synnerligen kännbara. I flera av landets städer ha också de kommunala myndigheterna funnit sig föranlåtna att på egen bekostnad upprätta mer eller mindre fullständiga gymnasier. Sålunda ha i anslutning till statens realskolor kommunala gymnasier inrättats i Eksjö, Eskilstuna, Skövde, Söderhamn, Södertälje och Uddevalla. Flera försök ha gjorts att förmå statsmyndigheterna till ett övertagande av dessa gymnasier, men hittills har endast (från och med budgetåret 1925—1926) ett tämligen njugett avmätt statsunderstöd kommit dem till del.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 116 innevarande år angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. föreslås emellertid nu inrättandet av högre allmänna läroverk i Eskilstuna och Södertälje. Att av de övriga ovannämnda städerna med samma läroverksorganisation Eksjö vid avgivandet av detta förslag lämnats helt å sido, är i flera avseenden synnerligen anmärkningsvärt.

Bestämmande för förslaget i fråga synes efter propositionen att döma ha varit hänsynen till icke blott de respektive gymnasiernas utan också realskolornas storlek samt därjämte städernas folkmängdssiffror. Att det förevarande komplicerade problemet icke kan på ett rättvist och tillfredsställande sätt lösas enligt så enkla riktlinjer, torde utan vidare framgå därav, att ett bifall till den kungl. propositionen skulle medföra bl. a., att Södermanlands län med 192,054 inbyggare och en ytvidd av 6,811 kvadratkilometer skulle erhålla tre högre allmänna läroverk (Strängnäs, Nyköping och Eskilstuna), medan *ett enda* läroverk (Jönköping), som för närvarande har över 600 lärjungar och nu föreslås skola öppnas även för flickor, skulle anses

på ett tillfredsställande sätt fylla behovet av högre skolbildning i Jönköpings till både areal (11,522 kvadratkilometer) och folkmängd (231,366 invånare) mycket mera betydande län.

Den omständigheten, att gymnasiet i Eksjö trots stadens litenhet och real-skolans jämförelsevis ringa lärjungeantal, alltsedan det med läsåret 1918—1919 blev fullständigt, haft och fortfarande har *större lärjungeantal än något av de övriga gymnasierna inom gruppen* (Bilaga 1), borde, synes det oss, ha påkallat en grundligare undersökning av förhållandena, än den propositionen inrymmer. Denna undersökning skulle otvetydigt ha visat, att förklaringen till det här påpekade anmärkningsvärda förhållandet, till vilket något motstycke icke kan uppvisas inom landet, ligger däri, att Eksjö-gymnasiet rekryteras icke blott av lärjungarna från staden och dess realskola utan också och i ännu större utsträckning av elever från annat håll (Bilaga 2 a), från grannstäderna Nässjö, Vetlanda och Tranås samt även Vimmerby och en tätbefolkad landsbygd med flera större samhällen. Då det nu på kort avstånd från Eksjö finnes ej mindre än tre kommunala mellanskolor, Nässjö, Vetlanda och Tranås, samt ganska betydande privatskolor för real-skolestadiet i Mariannelund och Sävsjö, kan givetvis tillströmningen till *real-skolan* i Eksjö ej bliva så betydande, men å andra sidan går den utan gensägelse naturligaste och av ekonomiska skäl lättframkomligaste vägen till högre skolbildning för de från dessa skolor dimitterade lärjungarna över gymnasiet i Eksjö. Det är därför fullkomligt missvisande att framställa den med det därvarande gymnasiet förenade realskolan såsom dess enda basis och söka reducera frågan om dess statsövertagande till ett rent lokalt småstadsintresse. Det gäller i stället att undersöka, om Eksjö, Nässjö, Vetlanda och Tranås med kringliggande landsbygd tillsammans ha så stort invånarantal, att detta motiverar inrättandet av ett nytt statsgymnasium i länet, och om de i dessa städer befintliga lägre läroverken kunna förväntas säkerställa en jämn och tillräcklig lärjungetillströmning till detta gymnasium. Även den flyktigaste granskning torde ge vid handen, att så är fallet. Lärjungeantalet vid gymnasiet i fråga har konstant hållit sig högre än vid de andra motsvarande läroverken inom gruppen, Eskilstuna och Södertälje inberäknade, och enbart städerna Eksjö, Nässjö och Vetlanda ha en sammanlagd folkmängd av mer än 18,000 invånare. Gymnasiet i Eksjö har således den största betydelse icke blott för läroverksstaden själv utan också för mycket stora delar av länet i övrigt.

Beträffande Eksjö-gymnasiet hänvisa vi i övrigt till det utförliga remissutlåtande (Bilaga 4), som stadsfullmäktige på sin tid avgåvo över skolkommissionens betänkande V och som i huvudsak återgives i en inom kungl. skolöverstyrelsen utarbetad »Sammanfattning av utlåtanden och yttranden i anledning av skolkommissionens betänkande», senare delen sid. 141—142.

I avsikt att ytterligare påvisa det ogrundade i skolkommissionens anmärkning, att ett avsevärt antal av gymnasiets lärjungar tillhöra andra lärjunge-

områden, anse vi oss emellertid, även om denna detalj icke berörts i den föreliggande propositionen, böra fortsätta den i det ovannämnda remissutlåtandet lämnade redogörelsen för lärjungarnas fördelning efter lärjungeområden till och med höstterminen 1926 (Bilaga 2 b). På i remissutlåtandet angivna grunder ha därvid lärjungarna från Oskarshamn ansetts ha hemortsrätt vid gymnasiet i Eksjö. Denna redogörelse visar, att antalet utom lärjungeområdet bosatta lärjungar växlar mellan 9 procent och 6 procent av hela lärjungeantalet och att det således på intet sätt föreligger någon mera iögonenfallande avvikelse från förhållandet vid andra läroverk.

Av vad här sålunda anförts, framgår, att det kommunala gymnasiet i Eksjö i högre grad än något annat av de i det föregående berörda gymnasierna hävdar sin ställning under den av skolkommisionen för ett statsövertagande ifrågasatta expektanstiden. Ansågs det år 1923 av skolkommisionen »knappast rimligt» att nedlägga gymnasiet i fråga, kan det nu ej vara annat än rättvist och synnerligen väl motiverat, att gymnasiet samtidigt med de motsvarande läroverken i Eskilstuna och Södertälje övertages av staten. Härför talar också en annan betydelsefull omständighet. För att kunna möta den minskning av den beskattningsbara inkomsten, som indragningarna på det militära området även med hänsyn tagen till lämnad gottgörelse otvivelaktigt måste medföra för Eksjö såsom garnisonsstad, tvingas staden att med alla till buds stående medel söka inskränka sina utgifter. Främst måste givetvis denna nödtvungna sparsamhet gå ut över sådana åtaganden och företag, som staden — utan att direkt tvingande skäl förelegat — ursprungligen inlåtit sig på huvudsakligen av hänsyn till de dit förlagda truppförbandens behov eller bekvämlighet. En sådan institution är just det kommunala gymnasiet, som inrättades bl. a. för att bereda militärpersonalens barn förmånen av fullständig elementarundervisning i hemstaden. Trots statsunderstödet — för närvarande 9,000 kronor — äro kostnaderna för gymnasiet fortfarande så dryga (Bilaga 3), att det vid den på grund av de militära indragningarna befarade nedgången av antalet bevillningskronor icke torde bliva möjligt för staden att med dess i jämförelse med t. ex. Eskilstuna och Södertälje starkt begränsade ekonomiska möjligheter upprätthålla detsamma. Kravet på dess statsövertagande, som vid upprepade tillfällen framförts, sedan det visat sig, att de verkliga kostnaderna för detsamma avsevärt överstego de beräknade, samtidigt som gymnasiets betydelse för stora delar av länet allt tydligare framträtt, möttes också med förståelse och sympati av den s. k. kasernkommittén, med vilken stadens representanter haft överläggningar om ersättning för de av militärindragningarna vållade förlusterna. Därvid ansågs det dock ej möjligt eller med hänsyn till det inom kort väntade förslaget om den högre skolundervisningens omorganisation lämpligt att på antytt sätt söka tillförsäkra staden compensation för dess förluster. Stadens möjligheter att fortfarande bestrida kostnaderna för gymnasiet ha således avsevärt begränsats,

och ett nedläggande av dess verksamhet förefaller på intet sätt osannolikt. Därmed skulle den ungdom, som annars av omständigheterna varit hänvisad dit, bliva tvungen att söka sig till andra läroverk, och den besparing, statens vägran att övertaga Eksjö-gymnasiet kunde väntas medföra, skulle säkerligen avsevärt reduceras på grund av nödvändigheten att vid dessa läroverk upprätta nya parallellavdelningar.

På grund av vad sålunda anförts få vi härmed hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att realskolan i Eksjö genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av det med nämnda läroanstalt förenade kommunala gymnasiet utvidgas till högre allmänt läroverk med såväl fyra-årigt som treårigt gymnasium för gossar och flickor, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor.

Stockholm den 9 mars 1927.

J. W. Spens.
Erik Abrahamsson.

K. J. Ekman.
Oscar Ericson.

K. J. Gustafsson.
Ivan Pauli.

Bilaga 1.

Översikt

över antalet lärjungar vid vissa kommunala gymnasier under tiden höstterminen 1922—höstterminen 1926.

	Höstterminen 1922			Höstterminen 1923			Höstterminen 1924		
	Gossar	Flickor	S:ma	Gossar	Flickor	S:ma	Gossar	Flickor	S:ma
Eksjö	92	39	131	98	48	146	95	44	139
Eskilstuna	81	—	81	100	2	102	107	4	111
Landskrona	81	14	95	93	27	120	89	29	118
Skövde	55	—	55	60	—	60	67	2	69
Söderhamn	25	—	25	34	—	34	38	—	38
Södertälje	97	—	97	92	—	92	95	—	95
Uddevalla	60	—	60	68	9	77	71	16	87

	Höstterminen 1925			Höstterminen 1926		
	Gossar	Flickor	S:ma	Gossar	Flickor	S:ma
Eksjö	86	44	130	88	37	125
Eskilstuna	91	7	98	82	9	91
Landskrona	82	31	113	86	29	115
Skövde	69	6	75	71	6	77
Söderhamn	48	—	48	36	—	36
Södertälje	92	—	92	95	—	95
Uddevalla	62	21	83	57	20	77

Bilaga 2.

Översikt

över antalet närvarande lärjungar vid kommunala gymnasiet i Eksjö under höstterminerna 1923—1926, fördelade efter hemorter.

		Lärjungar från Eksjö stad	Lärjungar med annan hemort än Eksjö stad
a).	Höstterminen 1923	68	78 (= 53 %)
	» 1924	65	74 (= 53 %)
	» 1925	58	72 (= 55 %)
	» 1926	52	73 (= 58 %)
b).	Inom läroverkets lärjunge- område bosatta lärjungar		Utom läroverkets lärjunge- område bosatta lärjungar
	Gossar Flickor		Gossar Flickor
Höstterminen	1923 . . . 96 ¹⁾ 38		2 10 (= 8 %)
»	1924 . . . 91 ²⁾ 39		4 5 (= 6 %)
»	1925 . . . 81 ³⁾ 41		5 3 (= 6 %)
»	1926 . . . 80 ⁴⁾ 34		8 3 (= 9 %)

¹⁾ Därav 7 från Oskarshamn.

²⁾ » 2 » »

³⁾ » 4 » »

⁴⁾ » 3 » »

Bilaga 3.

Tablå

över Eksjö stads kostnader för kommunala gymnasiet.

År	Utgifter för gymnasiet	Inkomster av terminsavgifter	Statsunderstöd	Nettokostnad
1915	2,547: 40	1,700: —	—	847: 40
1916	7,816: 45	4,975: —	—	2,841: 45
1917	16,716: 94	7,175: —	—	9,541: 94
1918	37,313: 56	9,225: —	—	28,088: 56
1919	53,746: 13	10,625: —	—	43,121: 13
1920	66,050: 15	11,300: —	—	54,750: 15
1921	69,449: 19	14,090: —	—	55,359: 19
1922	61,228: 34	18,425: —	—	42,803: 34
1923	59,419: 76	22,525: —	—	36,894: 76
1924	56,836: 71	23,175: —	—	33,661: 71
1925	58,160: 88	22,350: —	4,500: —	31,310: 88
1926	60,307: 77	21,050: —	9,000: —	30,257: 77

Till konungens befallningshavande i Jönköpings län.

Sedan konungens befallningshavande i skrivelse den 16 februari 1923 infordrat stadsfullmäktiges yttrande över skolkommissionens den 5 februari 1923 avgivna betänkande V, innehållande organisatoriska och ekonomiska utredningar, få stadsfullmäktige härmed anföra följande.

Den 19 juli 1919 ingåvo stadsfullmäktige till Kungl. Maj:t underdånig framställning om statens övertagande av det kommunala gymnasiet i Eksjö från början av höstterminen 1920 och lämnade däri en ingående redogörelse för de skäl, som enligt stadsfullmäktiges förmenande rättvisligen syntes motivera en dylik åtgärd från det allmännas sida. Skolkommissionen, som fått denna framställning till sig remitterad, har i sitt senast avgivna betänkande utan att till bemötande upptaga den ifrågavarande framställningens motivering »icke ansett försvarligt att för närvarande förorda upprättandet av ett statsgymnasium i Eksjö». Detta sitt avstyrkande har kommissionen grundat på följande skäl:

1) ett avsevärt antal av gymnasiets lärjungar tillhöra andra lärjungeområden,

2) realskolans lärjungeantal är jämförelsevis ringa,

3) stadens folkmängd är icke särskilt stor,

4) gymnasierna i Jönköping, Linköping och Västervik torde kunna rymma de lärjungar, vilka nu besöka Eksjö gymnasium.

1. Vad det först anförda av dessa skäl beträffar, äro stadsfullmäktige visserligen icke benägna att tillmäta frågan om hemortsrätten samma avgörande betydelse, som kommissionen gjort ifråga om Eksjö, då väl de differenser, som kunna förefinnas beträffande förhållandet mellan lärjungeantalet inom och utom läroverksområdet, i allmänhet icke äro så betydande utan i de flesta fall torde kunna förklaras av vid nästan alla läroverk likartade omständigheter av mer eller mindre tillfällig art, t. ex. släktförbindelser. Men även om dylika tillfälligheter i samma relativt obetydliga utsträckning gjort sig gällande här som annorstädes, sammanhänger dock rekryteringen av det härvarande gymnasiet delvis även med vissa egenartade och konstanta förhållanden, som kräva särskild uppmärksamhet och för vilka här nedan en redogörelse skall lämnas.

Till en början anse sig emellertid stadsfullmäktige böra framhålla det synnerligen anmärkningsvärda i att kommissionen, för så vitt stadsfullmäktige kunnat finna, icke gjort frågan om lärjungarnas hemortsrätt vid läroverken till föremål för en generell undersökning och icke beträffande något annat gymnasium än det i Eksjö tagit den omständighet, som i främsta rummet synes ha varit bestämmande för dess avstyrkande av detta läroverks förstatligande, till intäkt för sina förslag i ena eller andra riktningen. — I förbigående vilja fullmäktige i detta sammanhang även erinra om den i formellt avseende egendomliga behandling, som kommit den av dem ingivna skrivelsen om statens övertagande av gymnasiet till del, i det att denna icke — såsom fallet varit med likartade framställningar från t. ex. stadsfullmäktige i Eskilstuna, Landskrona, Södertälje och Uddevalla — underställts kungliga skolöverstyrelsen och således icke kommit under saklig omprövning av den myndighet, som bäst torde kunna vitsorda den gjorda hemställans berättigande. — Det säger sig utan vidare självt, att man vid

en prövning av de från olika håll framförda kraven på upprättandet av statsgymnasier icke får förfara så godtyckligt, att man i ett fall baserar sitt förslag på omständigheter och förhållanden som i ett annat icke ens beröras. Vad som i förevarande fall framför allt tarvats, hade givetvis varit en objektiv och efter ensartade grunder gjord jämförelse mellan å ena sidan gymnasiet i Eksjö å andra sidan de kommunala gymnasier, vilkas statsövertagande kommissionen ansett sig böra förorda, framför allt gymnasierna i samhällen med hittills samma eller likartad läroverksorganisation, Eskilstuna, Landskrona, Södertälje och Uddevalla, men i viss mån också gymnasierna i Lidköping och Djursholm.

En här verkställd undersökning av lärjungarnas hemortsrätt vid samtliga dessa läroverk utom de båda sistnämnda, varav en översiktlig framställning bifogas (Bil. a), ger vid handen, att under tiden från och med höstterminen 1918, den första termin, då gymnasiet i Eksjö, som senast inrättats, var fullständigt, till och med höstterminen 1922 voro

av 377 närvarande manliga lärjungar vid gymnasiet i Eskilstuna 18 eller	4,8 procent bosatta utom läroverksområdet,
» 356 » » lärjungar vid gymnasiet i Landskrona 41 eller	11,5 procent bosatta utom läroverksområdet,
» 367 » » lärjungar vid gymnasiet i Södertälje 34 eller	9,3 procent bosatta utom läroverksområdet,
» 304 » » lärjungar vid gymnasiet i Uddevalla 18 eller	5,9 procent bosatta utom läroverksområdet,
» 401 » » lärjungar vid gymnasiet i Eksjö 18 ¹⁾ (respektive 47) ²⁾ eller 4,5 procent ¹⁾ (respektive 11,7 procent) ²⁾ bosatta utom läroverksområdet.	

Gymnasiet i Eksjö har således, även om eleverna från Oskarshamn icke anses tillhöra dess lärjungeområde, att uppvisa jämförelsetal, som endast högst obetydligt skilja sig från Landskronas och som således icke på något sätt kunna rättfärdiga, att den berörda omständigheten tolkas som ett svaghetstecken i fråga om det förra läroverket men förtiges i fråga om det senare. Emellertid äro stadsfullmäktige icke övertygade om det berättigade i att, som kommissionen tydligen gjort, fränkänna lärjungarna från Oskarshamn hemortsrätt vid gymnasiet i Eksjö. Visserligen är avståndet från Oskarshamn till Kalmar något kortare än till Eksjö och således en bokstavig tolkning av bestämmelserna i läroverksstadgan § 46 mom. 1 till fördel för Kalmar på sitt sätt riktig, men uppenbarligen måste i förevarande fall Eksjö av lärjungarnas föräldrar och målsmän anses ha ej obetydliga företräden, då antalet i dess gymnasium undervisade lärjungar från Oskarshamn trots väsentligt högre terminsavgifter och det något längre avståndet så gott som genomgående är större än vid läroverket i Kalmar. (Se Bil. b.). Detta kan givetvis icke bero på annat än att Eksjö och Oskarshamn stå i direkt och bekväm järnvägsförbindelse med varandra och att Oskarshamn såsom en med Kalmar konkurrerande sjöstad tack vare de bättre kommunikationerna västerut också söker sina kommersiella och kulturella förbindelser företrädesvis åt detta håll. Att under sådana förhållanden motivera ett underkännande av kraven på ett statsövertagande av Eksjögymnasiet med att detta alltsedan sin tillkomst besökts av ett jämförelsevis avsevärt

¹⁾ Om lärjungar från Oskarshamn räknas såsom tillhörande läroverksområdet.

²⁾ Om lärjungar från Oskarshamn räknas såsom icke tillhörande läroverksområdet.

antal lärjungar från Oskarshamn synes oss lika orimligt som obilligt. Stadsfullmäktige anse sig ha så mycket större skäl att eftertryckligt betona vikten av att frågan om hemortsrätten ej avgöres alltför summariskt, som ju Eksjö-gymnasiet, om lärjungarna från Oskarshamn räknas till dess område, i berörda avseende intager den fördelaktigaste platsen bland de ovan nämnda kommunala gymnasierna med blott 4,5 procent av lärjungarna bosatta utom läroverksområdet.

2. Att realskolans lärjungeantal varit jämförelsevis ringa, skall visserligen ej bestridas, ehuru det ej bör lämnas oanmärkt, att en kraftig stegring inträtt under de senaste åren, i det att lärjungeantalet, som höstterminen 1917 utgjorde 117, sistlidne hösttermin uppgått till ej mindre än 161. Men å andra sidan förefaller det högeligen egendomligt, att vid avgörandet av frågan om statsövertagande av ett gymnasium större hänsyn toges till omfånget av den med detta gymnasium förenade realskolan än till gymnasiet självt. Att gymnasiet i Eksjö, ehuru senare tillkommet än samtliga övriga kommunala gymnasier utom det i Lidingö, äger avsevärt större lärjungeantal och har utvecklats betydligt fortare än de nu till statsövertagande föreslagna läroverken av samma slag. (Bil. c), har kommissionen säkerligen ej kunnat undgå att konstatera, även om den ej funnit lämpligt att i sitt betänkande framhålla detta. Den har ej heller ansett denna i och för sig synnerligen anmärkningsvärda omständighet lika litet som det ännu egendomligare förhållandet, att gymnasiet har ungefär lika stort lärjungeantal som realskolan, kräva någon särskild utredning eller förklaring. Hade så varit fallet, skulle den nämligen utan svårighet ha kunnat övertyga sig om att den stora elevtillströmningen till gymnasiet och det jämförelsevis ringa lärjungeantalet i realskolan måste vara direkta följder av alldeles samma sakförhållande: att det inom läroverkets lärjungeområde ligger icke mindre än 3 kommunala mellanskolor, Nässjö, Vetlanda och Tranås, med ett ganska betydande lärjungeantal. Givetvis måste befintligheten av dessa skolor medföra en avsevärd nedgång av lärjungeantalet vid realskolan i Eksjö, men lika uppenbart är, att för de från dem dimitterade lärjungarna den utan gensägelse naturligaste vägen till högre skolbildning går över gymnasiet i Eksjö, som också fått mottaga ett avsevärt antal elever från framför allt de båda förstnämnda samhällena, dit avstånden äro synnerligen obetydliga och av vilka Nässjö har så goda förbindelser med Eksjö, att lärjungarna därifrån kunna bo i sina hem.

Det förefaller, som om kommissionen genom sin argumentering i detta avseende ville göra gällande, att gymnasiet i Eksjö för sin rekrytering vore hänvisat uteslutande till den där befintliga realskolan, men såsom här visats, har en sådan uppfattning — därest den förelegat — icke det ringaste fog för sig. Ingenting är lättare än med siffror exemplifiera och bestyrka detta — höstterminen 1922 hade av 24 nytillkomna lärjungar i ring I icke mindre än 15 eller 62,5 procent förut tillhört andra läroverk. Kommissionen har i själva verket fullkomligt förbisett eller underskattat den påtagliga betydelse, som det härvarande gymnasiet — med sistlidne hösttermin över 50 procent av lärjungarna bosatta utom läroverksstaden — har för kringliggande bygd och samhällen. Den enklaste rättvisa kräver väl dock, att i förevarande fall tillbörlig hänsyn toges icke blott till den i Eksjö befintliga realskolans storlek utan också till omfånget av de inom läroverksområdet belägna ovan nämnda kommunala mellanskolorna. Tillsammans hade dessa läroverk höstterminen 1921 icke mindre än 614 lärjungar, en siffra, som väl måste anses

i synnerligen hög grad motivera upprättandet av ett statsgymnasium inom detta område och som torde kunna övertyga varje opartisk bedömare om det missvisande i kommissionens betraktelsesätt.

3 och 4. I ännu högre grad rubbas tilliten till kommissionens opartiskhet vid en granskning av dess ovan under 3 och 4 anförda motivering, om nämligen denna jämföres med kommissionens uttalande, reflexioner och slutsatser i fråga om andra samhällen och landsdelar. Större inkonsekvens och godtycklighet än förslaget röjer beträffande gymnasiernas fördelning med hänsyn till folkmängds- och avståndsförhållanden torde svårligen kunna uppletas i ett officiellt aktstycke.¹⁾ Man söker förgäves efter verkliga principer, uttalade eller underförstådda, alla objektiva beräkningsgrunder korsas av kommissionens ofta fullkomligt obestyrkta meningar och påståenden. Beläggen härför hopa sig till och med vid en blott flyktig genomläsning. Folkmängden i Eksjö är icke tillräckligt stor (6,198 innevånare)²⁾ för att motivera upprättandet av ett statsgymnasium i staden, men Djursholm, i omedelbar närhet av huvudstaden med dess 8 statsgymnasier, är med 4,892 innevånare rätta platsen för ett dylikt. Upprättandet av ett statligt samgymnasium i Landskrona låter sig enligt kommissionen försvaras *även* ur synpunkten av avståndet till Lund (32 km.) och Hälsingborg (39 km.), medan däremot de lärjungar, som nu besöka Eksjö gymnasium, utan olägenhet kunna hänvisas till läroverken i Jönköping (64 km.), Linköping (141 km.) och Västervik (132 km.), och detta fastän kommissionen själv på annat ställe (sid. 16) framhållit den sistnämnda stadens »isolerade läge». Ehuru avståndet mellan Uddevalla och Vänersborg icke är mer än 27 km., således mindre än hälften av avståndet mellan Eksjö och Jönköping, anser sig kommissionen böra föreslå statsgymnasium även i den förstnämnda staden och utgår därvid bland annat från den alldeles uppenbart felaktiga förutsättningen, att upprättandet av ett nytt statsgymnasium i Uddevalla icke torde komma att väsentligt inverka på tillströmningen av lärjungar till gymnasiet i Vänersborg (sid. 16). Det vore i detta sammanhang av intresse att få veta, om kommissionen verkligen skulle vilja godtaga detta sitt resonemang, om det erhöll följande formulering: lärjunge-tillströmningen till gymnasiet i Vänersborg torde icke komma att väsentligt påverkas av Uddevallagymnasiets nedläggande. Å ena sidan anses ytterligare erfarenhet av nöden i fråga om Eksjögymnasiet, som alltsedan sin tillkomst visat ett ständigt stigande lärjungeantal, men å andra sidan förordas till omedelbart statsövertagande gymnasiet i Lidingö, som icke varit i full verksamhet under mer än ett läsår och som detta läsår icke hade mer än 53 lärjungar, d. v. s. jämt hälften av lärjungeantalet i Eksjö vid motsvarande tidpunkt. En dylik uppenbar intressepolitik förefaller stadsfullmäktige oförklarlig och oförsvarlig i ett sakkunnigutlåtande.

Den här bifogade översikten av landets areal, folkmängd och befolknings-täthet samt antalet nuvarande och föreslagna statsgymnasier (Bil. d) visar att folkmängdssiffran för vart och ett av de senare, vilken i medeltal utgör 114,648, varierar mellan 51,900 (Stockholms stad) och 265,641 (Värmlands

¹⁾ Jämför följande uttalande i en av herr Samuelsson med instämmande av herr Söderlind avgiven reservation: (sid. 232) »Rörande en del av dessa gymnasier, som antingen ligga i närheten av annan ort, där gymnasium finnes, eller hava ett ringa lärjungeantal, synes det mig tvivelaktigt, huruvida deras bibehållande på sätt kommissionen föreslagit kan anses förenligt med statens intresse».

²⁾ Samtliga folkmängdssiffror avse förhållandet vid årsskiftet 1921—22.

län). Folkmängden i Jönköpings län (225,549) skulle i och för sig mycket väl motivera inrättandet av två statsgymnasier inom länet, så mycket mera som detta ifrågasatts beträffande Kalmar län, med vilket det så gott som fullständigt överensstämmer i fråga om areal, folkmängd och befolkningstäthet. Till synes ännu ogynnsammare ställda än Jönköpings län äro med hänsyn till folkmängdssiffran för varje föreslaget statsgymnasium Värmlands, Kopparbergs, Skaraborgs och Kristianstads län. Av dessa ha emellertid de båda sistnämnda ett mycket mindre betydande yttinnehåll, varjämte ett flertal gymnasier i angränsande län äro jämförelsevis lätt tillgängliga för ungdomen i gränstrakterna. Deras ställning i berörda avseende måste därför i själva verket betecknas såsom betydligt förmånligare. Däremot ha Värmlands och Kopparbergs län även större areal än Jönköpings län och kunna såtillvida sägas vara ännu mera styvmoderligt behandlade. Emellertid är deras överlägsenhet i fråga om folkmängden ej så betydande, att den synes kunna uppväga den absoluta underlägsenheten i fråga om befolkningstätheten, som framför allt i Kopparbergs län är synnerligen ringa. Då därtill kommer, att inga som helst försök med dimissionsberättigade kommunala eller enskilda gymnasier hittills gjorts inom dessa län och att således ingen erfarenhet där kunnat vinnas beträffande lärjungefrekvensen vid nyinrättade statsläroverk av samma slag, torde det icke kunna bestridas, att Jönköpings län, där, såsom i det föregående visats, en mängd omständigheter obetingat tala för inrättandet av ännu ett statligt gymnasium, rönt en alldeles särskild, omild behandling från kommissionens sida.

Den bristande hänsyn till landsbygdens ungdom, kommissionsförslaget så gott som genomgående röjer i förening med en ivrig benägenhet att tillförsäkra framför allt huvudstaden och dess omgivningar ett iögonfallande oproportionellt antal statsgymnasier, ter sig visserligen även i allmänhet synnerligen anmärkningsvärd, sedd mot bakgrunden av kommissionens tidigare i annat sammanhang uttalade åstundan att på verksam sätt befrämja denna ungdoms studieintressen och bereda den ökad möjlighet till utbildning, men den torde i intet fall ha framträtt så öppet och med sådant asidosättande av saklighet och rättvisa som just i fråga om dess förslag beträffande Eksjögymnasiet.

Det är under sådana omständigheter föga ägnat att förvåna, att kommissionen i fråga om flera samhällen, t. ex. Djursholm, framhållit de betydande ekonomiska uppoffringar, som där gjorts för skoländamål, men att den tycks alldeles sakna blick för vad det kommunala gymnasiet i Eksjö hittills kostat staden, bortsett från inredningen av de därför erforderliga lokalerna. Av den här meddelade tablån över dessa kostnader (Bil. e) framgår dock på ett, som fullmäktige hoppas, även för kommissionen övertygande sätt, att de varit synnerligen betungande och åstadkommit en avsevärd skatteökning. Det är också utan vidare självklart, att ett samhälle med Eksjöns begränsade ekonomiska resurser icke kan fortsätta att under en oviss framtid bära de av gymnasiet förorsakade kostnaderna eller uppträda som välgörare mot en mängd andra kommuner och på så sätt åtaga sig förpliktelser, som rätteligen åligger staten. Icke ens den ovissa utsikten att på sätt, som kommissionen föreslagit, erhålla ett statsbidrag, om vars storlek den dock icke ansett sig böra lämna ens en antydning, torde i längden kunna säkerställa gymnasiets existens som kommunalt. Dess avveckling och nedläggande är emellertid en konsekvens, inför vars orimlighet till och med kommissionen ryggar tillbaka. Den vacklan, som den ådagalagt vid sitt bedömande

av denna fråga, då den först icke anser det »försvarligt» att upprätta ett statsgymnasium i Eksjö, men sedan i nästa mening stämplat ett nedläggande av det nu befintliga gymnasiet, såsom »knappast rimligt», visar med största tänkbara tydlighet, huru lättvindigt hopkommen dess i det föregående gen-drivna argumentering i grund och botten måste vara. Och vilka ytterligare erfarenheter anser kommissionen kunna vinnas under den förlängda expek-tanstid, som den fordrar? Tills ett tillfredsställande svar på denna fråga lämnats, anse stadsfullmäktige det klarlagt, att kommissionen icke i något avseende förmått visa, att förhållandena i fråga om det sistnämnda läro-verket äro »väsentligen andra» än beträffande läroverken i Eskilstuna, Lands-krona, Södertälje, Uddevalla, Djursholm och Lidingö på annat sätt än att det härvarande gymnasiet är det ojämförligt största inom gruppen.

Med hänvisning till vad här anförts och under framhållande av att kom-munen kan se sig tvingad att, om intet statsövertagande kommer till stånd, nedlägga gymnasiet, få stadsfullmäktige ånyo hemställa, att härvarande kommunala gymnasium, som obestriddigen visat sig ha en större uppgift att fylla än ett flertal andra av kommissionen till förstatligande föreslagna läroanstalter av samma slag, måtte med bibehållande av de bildningslinjer, som hittills förefunnits, snarast möjligt övertagas av staten samt att i av-vaktan härpå ett årligt understöd ur reservationsanslaget till privatlärover-ken måtte från och med år 1924 utgå till läroverket i fråga enligt samma grunder, som tillämpats beträffande ett flertal andra privata högre goss- eller samskolor.

Frågan om det här befintliga gymnasiets förstatligande anse stadsfullmäk-tige vara av vitalt intresse för staden och av ojämförligt större vikt än valet av organisationsform för den framtida högre flickskolan, vilket likaledes upp-tagits till prövning av kommissionen i det nu föreliggande betänkandet. Visserligen skulle, såsom stadsfullmäktige i sitt tidigare avgivna remissut-låtande framhållit, en skola av A-typ avgjort vara att föredraga, men då tydligen statsekonomiska skäl förbjuda upprättandet av dylika flickskolor annat än på ett fåtal större platser, ha stadsfullmäktige — *under förutsätt-ning att staten vid den föreslagna läroverksreformens genomförande över-tager det kommunala gymnasiet* — intet att erinra mot att den härvarande elementarskolan för flickor i samband därmed organiseras som flickskola av B-typ.

Rätt avskrivet bestyrkes:

Ex officio:

Fredr. Nordenankar.

Bil. a.

Översikt

över antalet närvarande manliga lärjungar vid de kommunala gymnasierna i Eskilstuna, Landskrona, Södertälje, Uddevalla och Eksjö höstterminen 1918—höstterminen 1922, fördelade efter hemorter.

Motioner i Första kammaren, Nr 215.

	Inom lärjunge- området bosatta lärjungar		Utom lärjunge- området bosatta lärjungar		Summa
	A)	B)	A)	B)	
Eskilstuna:					
1918...	73		1		74
1919...	65		5		70
1920...	66		5		71
1921...	77		4		81
1922...	78		3		81
	359		18 eller 4,8 %		377
Landskrona:					
1918...	59		13		72
1919...	52		10		62
1920...	63		6		69
1921...	67		7		74
1922...	74		5		79
	315		41 eller 11,5 %		356
Södertälje:					
1918...	41		7		48
1919...	62		4		66
1920...	65		6		71
1921...	77		8		85
1922...	88		9		97
	333		34 eller 9,3 %		367
Uddevalla:					
1918...	61		3		64
1919...	58		5		63
1920...	54		2		56
1921...	56		5		61
1922...	57		3		60
	286		18 eller 5,9 %		304
Eksjö:					
1918...	75	74	—	1	75
1919...	70	63	3	10	73
1920...	72	64	4	12	76
1921...	80	74	5	11	85
1922...	86	79	6	13	92
	383	354	18 eller 4,5 %		401
			47 eller 11,7 %		

Alternativ A förutsätter, att Oskarshamn anses tillhöra lärjungeområdet.
 Alternativ B förutsätter, att Oskarshamn icke anses tillhöra lärjungeområdet.

Bil. b.

Antalet lärjungar från Oskarshamn

	vid gymnasiet i Kalmar	vid komm. gymnasiet i Eksjö
Höstterminen 1919	5	7
» 1920	7	8
» 1921	7	6
» 1922	6	7
	25	28

Bil. c.

Översikt

över antalet manliga lärjungar under nedan angiven tid i statsgymnasier med lägre lärjungeantal än kommunala gymnasiet i Eksjö och i samtliga med statens realskolor förenade kommunala gymnasier.

Höstterminen 1918	Höstterminen 1919	Höstterminen 1920	Höstterminen 1921
<i>Eksjö</i> 75	<i>Eksjö</i> 73	<i>Eksjö</i> 76	<i>Eksjö</i> 85
<i>Eskilstuna</i> . . . 74	<i>Eskilstuna</i> . . . 70	Härnösand . . . 75	<i>Södertälje</i> . . . 85
<i>Landskrona</i> . . . 72	Nyköping 66	<i>Eskilstuna</i> . . . 71	<i>Eskilstuna</i> . . . 81
Visby 69	<i>Skövde</i> 66	<i>Södertälje</i> . . . 71	Östersund . . . 76
<i>Uddevalla</i> . . . 64	<i>Södertälje</i> . . . 66	<i>Landskrona</i> . . . 69	<i>Landskrona</i> . . . 74
Nyköping 62	<i>Uddevalla</i> . . . 63	Visby 66	Visby 73
Hudiksvall . . . 61	<i>Landskrona</i> . . . 62	Västervik 65	Härnösand . . . 68
<i>Skövde</i> 60	Hudiksvall . . . 57	Nyköping 58	Västervik 64
Västervik 50	Västervik 55	<i>Uddevalla</i> . . . 56	Nyköping 63
<i>Södertälje</i> . . . 48	Strängnäs . . . 39	<i>Skövde</i> 50	<i>Uddevalla</i> . . . 61
Strängnäs . . . 38	<i>Söderhamn</i> . . . 24	Strängnäs . . . 43	<i>Skövde</i> 59
<i>Söderhamn</i> . . . 21		Hudiksvall . . . 42	Hudiksvall . . . 46
		<i>Söderhamn</i> . . . 22	Strängnäs . . . 45
			<i>Söderhamn</i> . . . 30

Kursivering betecknar kommunalt gymnasium.

Bil. d.

Areal, folkmängd och befolkningstäthet vid början av år 1920, länsvis.

	Areal i kvkm.	Folkmängd	Invånare på kvkm. land
Stockholms stad	137	415,201	3,148
Stockholms län	7,738	237,015	32
Uppsala »	5,313	135,167	26
Södermanlands »	6,811	188,978	30
Östergötlands »	11,049	302,948	30
<i>Jönköpings</i> »	11,522	225,549	21
Kronobergs »	9,909	157,949	18
Kalmar »	11,539	229,887	21
Gotlands »	3,159	55,982	18
Blekinge »	3,014	147,729	51
Kristianstads »	6,456	239,480	38
Malmöhus »	4,847	481,641	102
Hallands »	4,921	147,753	31

		Areal i kvkm.	Folkmängd	Invånare på kvkm. land
Göteborgs	län	5,047	420,552	86
Älvsborgs	»	12,730	298,079	26
Skaraborgs	»	8,480	243,158	30
Värmlands	»	19,323	265,641	15
Örebro	»	9,134	216,081	26
Västmanlands	»	6,755	167,519	26
Kopparbergs	»	30,014	251,055	9
Gävleborgs	»	19,728	265,230	15
Västernorrlands	»	25,532	262,740	11
Jämtlands	»	51,555	131,985	2.8
Västerbottens	»	58,934	179,376	3.2
Norrbottnens	»	105,520	180,342	1.8

Antalet nuvarande och av kommissionen föreslagna statsgymnasier samt folkmängdssiffrorna för de föreslagna statsgymnasierna, länsvis.

	Nuvarande antal statsgymnasier	Föreslaget antal statsgymnasier	Folkmängdssiffra för varje föreslaget statsgymnasium
Stockholms stad	5	8	51,900
Stockholms län	—	3	79,005
Uppsala »	1	1	135,167
Södermanlands »	2	3	62,993
Östergötlands »	2	2	151,474
Jönköpings »	1	1	225,549
Kronobergs »	1	1	157,949
Kalmar »	2	2	114,943
Gotlands »	1	1	55,982
Blekinge »	1	1	147,729
Kristianstads »	1	1	239,480
Malmöhus »	4	7	68,806
Hallands »	1	1	147,753
Göteborgs »	2	5	84,110
Älvsborgs »	2	2	149,039
Skaraborgs »	1	1	243,158
Värmlands »	1	1	265,641
Örebro »	1	1	216,081
Västmanlands »	1	1	167,519
Kopparbergs »	1	1	251,055
Gävleborgs »	2	2	132,615
Västernorrlands »	2	2	131,370
Jämtlands »	1	1	131,985
Västerbottens »	1	1	179,376
Norrbottnens »	1	1	180,342
	38	51	

Folkmängdssiffran i medeltal för varje nu föreslaget statsgymnasium utgör 114,648.

Eksjö stads kostnader för det kommunala gymnasiet 1918—1922.

	Utgifter utöver inkomsterna	För gymnasiet ut- taxerat belopp pr bevillningskrona
	Kronor	Kronor
Kalenderåret 1918	28,088	0: 88
» 1919	43,121	1: 09
» 1920	54,750	0: 94
» 1921	55,359	0: 68
» 1922	42,803	0: 60

De sammanlagda verkliga kostnaderna för åren 1918—1922 uppgå således till 224,121 kronor eller i medeltal för år räknat till 44,824 kronor.